

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2001-04-12

UDK 271.3(497.4-14):348.58

BRAGALDIJEV POPIS INKVIZITORA

fra Ljudevit Anton MARAČIĆ
OFM Conv. Rim, Vatikan

IZVLEČEK

Pred kratkim je bil v arhivu piranskega samostana sv. Frančiška odkrit do zdaj neznan rokopis s popolnim popisom istrskih inkvizitorjev od leta 1546 do 1704, torej za najbolj vznemirljivo obdobje cerkvene zgodovine na istrskem polotoku, posebno v času reformacije in katoliške obnove. Avtor je bolonjski frančiškan konventual, PM Lorenzo Antonio Bragaldi, zadnji inkvizitor te serije, ki se končuje z omenjenim letom. Rokopis ima dvajset strani, vendar je brez prvih in zadnjih listov, toda avtorju je na osnovi vzporednih beležk uspelo rekonstruirati celovito serijo istrskih inkvizitorjev tega obdobja.

Ključne besede: rimska inkvizicija, istrski inkvizitorji, red frančiškanov konventualov (minoritov), samostan sv. Frančiška v Kopru

BRAGALDI'S LIST OF INQUISITORS

ABSTRACT

In the archives of the monastery of St. Francis in Piran, until now unknown manuscript with full list of Istran inquisitors from 1546-1704, i.e. the most exciting period of the ecclesiastic history on the Istran peninsula, especially for the time of Reformation and Catholic reconstruction, was found recently. Its author was PM Lorenzo Bragaldi, a Franciscan friar conventual from Bologna, the last inquisitor of this series which ends with the above stated year. The manuscript comprises of twenty pages, but has front and back pages missing. On the basis of parallel notes, the author of this article managed, however, to reconstruct the entire series of Istran inquisitors from this period.

Key words: Roman inquisition, Istran inquisitors, Order of Franciscan conventuals (Minorites), monastery of St. Francis in Koper

Kada sam na znanstvenom skupu, održanom od 11. do 13. listopada 2000. u Kopru, u povodu 1400. obljetnice Koparske biskupije, prikazao rad protureformacije u Koparskoj biskupiji, zapravo djelovanje istarskih inkvizitora, istaknuo sam kako još nemamo pouzdan popis istarskih inkvizitora, premda su postojali zapisnici u koparskom samostanu sv. Franje, oduzetom i zatvorenom voljom francuskih okupacijskih vlasti početkom 19. stoljeća. Tog trenutka nisam još slutio da se u obližnjem piranskom samostanu sv. Franje, istoga Reda franjevac konventualaca, čuva dosad nepoznati rukopis s cjelovitim popisom istarskih inkvizitora, od 1546. do 1704. godine.* Zalaganjem i trudom slovenskog minorita i člana piranskog samostana sv. Franje, p. Marjana Vugrina, u nepopisanom inventaru samostanskog arhiva koji je uspostavljanjem slovenske samostalnosti nedavno vraćen vlasniku, pronađen je i ovaj vrijedan dokument. Subrat p. Marjan dostavio mi je odmah fotokopiju ovoga značajnog rukopisa, pisanog na talijanskom jeziku onog vremena, i sada smo u mogućnosti sa znanstvenom sigurnošću rekonstruirati vjerno **cjeloviti popis istarskih inkvizitora** u skoro dvjesto godina djelovanja, posebno u vrijeme reformacije i katoličke obnove na području Istre. Rukopis je sigurno došao u piranski arhiv kada je susjedni samostan sv. Franje 1806. morao biti ispražnjen, a fratri su se uglavnom smjestili u istoimeni samostan franjevac konventualaca u Piranu.

Rukopis nosi olovkom dopisanu oznaku broja 96, što vjerojatno potječe iz inventara koji je postojao prije oduzimanja arhivske građe od strane komunističkih vlasti, koje su pak pedesetih godina 20. stoljeća piranski samostan oduzele Redu franjevac konventualaca i pri tom zaplijenile knjižni fond iz biblioteke i arhivsko blago iz samostanskog arhiva. Na zadnjoj stranici rukopisa dometnuta je također olovkom naznaka St. 2136, što bi značilo da se pokušalo i inventarizirati ovo kulturno blago piranskog samostana.

Ovaj rukopis ipak nije cjelovit. Iz rekonstrukcije je vidljivo da je svezak imao dvadeset stranica, od kojih nedostaju omotni listovi, od kojih je naslovnica vjerojatno sadržavala potpuni naslov rukopisa, a druga stranica, ona na poledini naslovnice, donosila prva četiri imena inkvizitora koji počinju ovu seriju. Sa svom vjerojatnošću možemo predmijevati da je ovaj rukopisni svezak nosio cjeloviti naslov koji se s malim nijansama ponavlja na svakoj parnoj stranici u unutarnjosti: **Catalogo de' Padri Inquisitori dell'Istria, loro nuove cariche e morte.** Autor djela nije naznačen na uvodnim stranicama, ali sa sigurnošću možemo zaključiti da je to bio **PM Lorenzo Antonio Bragaldi**, posljednji inkvizitor iz ove serije, koji izričito naglašava, završavajući ovaj popis 1704. godine, da je on "compilatore di questo presente Catalogo", što isključuje svaku drugu mogućnost.

Franjevac konventualac Bragaldi, autor ovoga zanimljivog kataloga, s lijeve strane (parne stranice) uvijek donosi redni broj, godinu, ime i prezime inkvizitora, s osnovnim podacima i naznakom mjesta i vremena smrti, gdje je to uspio doznati. U isto vrijeme, s desne strane rukopisa (neparne stranice), gotovo znanstvenom akribijom koja nadilazi ono vrijeme, autor navodi izvore koji svjedoče i potvrđuju njegov popis.

Kako je rečeno, nedostaju omotne stranice, prema tome i imena s osnovnim podacima prve četvorice istarskih inkvizitora ove serije, ali sam tragom naznaka s izvorima, koji se nalaze na neparnim stranicama, konkretno u ovom slučaju na trećoj stranici (prva pripada naslovnici, druga donosi podatke o četvorici inkvizitora) uspio rekonstruirati s punom vjerojatnošću, gotovo sa sigurnošću, i ta imena, njihove službe, čak i godinu vođenja inkvizicije u Istri.

Nakon ovih uvodnih naznaka, donosim cjeloviti popis istarskih inkvizitora, koji su redovito rezidirali i službovali pri koparskom samostanu sv. Franje, samo uz manje dodatke i podatke, s napomenom da izdavanje cjelovitog teksta u originalu, s popratnim znanstvenim aparatom uz svakoga pojedinog inkvizitora, priprema iduće godine "Centro di Studi Antoniani" u Padovi, u svojem časopisu "Il Santo". Ovdje će biti spomenuti samo oni podaci koji mogu biti korisni i zanimljivi za domaću kulturnu i crkvenu javnost.

* * *

Prateći popis istarskih inkvizitora, od 1546. do 1704., odmah valja istaknuti da su redovito svi pripadali Redu franjevac konventualaca (minorita), uz nekoliko rijetkih iznimaka sredinom 16. stoljeća, dok se ova služba nije konsolidirala u Kopru.

1. 1546. Annibale Grisonio

Ponekad se pojavljuje pod prezimenom Frisoni. Bio je koparski kanonik, potom redovnik teatinac u Veneciji. Kao inkvizitor isticao se žestokim, čak i prerevnim stavom prema koparskom biskupu Petru Pavlu Vergeriju i njegovim luteranskim sumišljenicima u Istri.

2. 1546. PM. Biagio da Cherso

Bio je franjevac konventualac Dalmatinske provincije sv. Jeronima. U Aktima Provincije često se pojavljuje s prezimenom u latinskoj verziji "a Robore" ili "Roborum", ponekad i u talijanskom obliku "Rovero" ili "de Rovere", što je ipak vjerojatno samo prijevod hrvatskog prezimena Dubanić, koji susrećemo u Cresu već 1445. godine. Fra Blažev suvremenik i vjerojatni rođak, fra Filip iz Cresa, ponekad je u spisima popraćen baš prezimenom "Dubanich".

* Trenutačno u MSP, t.e. 17.

Dio rukopisa s popisom istarskih inkvizitora (MSP, t.e. 17)
Parte del manoscritto con la lista degli inquisitori istriani (MSP, t.e. 17)

3. 1553. PM Andrea Zunta da Giustinopoli

I ovaj koparski franjevac konventualac pripadao je Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima. On je jedini fratar koparskog samostana sv. Franje koji je vršio ovu odgovornu službu.

4. 1557. PM Francesco (Rosela/Rossella d'Ascoli?)

Pripadao je Markijskoj provinciji franjevaca konventualaca, koja je, lako se uvjeriti iz daljnega popisa, dala dosta inkvizitora u Kopru.

5. 1557. PM Valengo Tisano da Pirano

Ovaj piranski franjevac konventualac bio je, čini se, vrlo snažna osoba, s puno prijatelja, ali i dosta onih koji su ga optuživali, pa je čak morao kasnije u Veneciju, gdje je bio osumnjičen za konspirativan rad protiv inkvizicije, a da bi optužba djelovala još uvjerljivije, osumnjičen je i za nemoralan život. To je na sudu odbačeno i oslobođen je svake sumnje, što najbolje potvrđuje podatak da je umro u Piranu 1585. kao provincijal svoje matične Dalmatinske provincije sv. Jeronima.

6. 1558. PM Felice Peretti da Montalto

Kasniji papa Siksto V. Ovdje dakle imamo i službenu potvrdu dosad osporavanoj tvrdnji da je ovaj markijski franjevac konventualac kao regionalni inkvizitor djelovao neko vrijeme i u Kopru. To je nesumnjivo najvredniji podatak ovoga Kataloga, u kojemu Bragaldi, autor ovoga rukopisa, kao dokaz navodi "un libro degli atti della S. Inquisitione di Venetia, esistente in quest'Archivio del S. Off.o d'Istria".

7. 1559. PM Fermo Olmi da Venetia

Pripadao je Padovanskoj provinciji sv. Antuna franjevaca konventualaca. Kao inkvizitor u Kopru toliko se oduševio položajem i krajolikom nedaleke Izole, da je prikupio sredstva u Veneciji i uz pomoć izolskih gradskih vlasti podigao ovdje hospicij sv. Franje, o čemu i danas govori ušćuvana kamena ploča u domu umirovljenika, nekadašnjem samostanu franjevaca konventualaca u Izoli. Bio je svet i razborit čovjek, o čemu govore i zapisi u Aktima Dalmatinske provincije sv. Jeronima.

8. 1566. Il Prete Christofaro Querengo di Pola

To je drugi slučaj da susrećemo dijecezanskog svećenika kao istarskog inkvizitora. Bio je pulski kanonik i katedralni arhidakon, a kao potvrdu da je vršio ovu službu Bragaldi navodi jedan proces kojega se zapisnik čuvao u Arhivu koparske inkvizicije.

9. 1569. PM Pietro de Giovanni da Giustinopoli

Nije pripadao Redu franjevaca konventualaca, već Redu propovjednika, odnosno dominikancima, koji su također u Kopru imali svoj samostan. Dok je u ostalim zemljama bio čest slučaj da inkviziciju vode dominikanci, za Istru je to prava iznimka, kao što potvrđuje i spomenuti koparski dominikanac, zadužen već 1566. da u Vodnjanu započne proces protiv nekih osumnjičenih za luterizam, a tri godine kasnije istu zadaću ima u Puli.

10. 1579. PM Michele Volpini da Arbe

Uz spomenutu godinu Bragaldi u zagradi stavlja napomenu da se radi o pogreški ("errore"), jer je posumnjao u točnost ovoga podatka. I to potvrđuje znanstvenu akribiju autora ovoga Kataloga. Navedeni rapski fratar pripadao je Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima, koje je u dva navrata, prije nego što je imenovan istarskim inkvizitorom, bio i ministar provincijal. Ovdje valja istaknuti da je fra Mihael Volpini (Lisica?) bio posljednji istarski inkvizitor iz ovoga popisa koji je pripadao Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima, a svi daljnji dolaze iz susjednih talijanskih provincija franjevaca konventualaca, ponajvećma iz Bologne, Ancone i Padove. O njima imamo malo podataka, kao što je uostalom i vidljivo iz daljnega teksta.

11. 1591. PM Antonio Cancelli da Tolentino

Pripadao je Markijskoj provinciji franjevaca konventualaca. Kao istarski inkvizitor optužen je da pretjerano strogo obavlja svoj posao, a da i materijalno previše opterećuje osumnjičene, pa je pozvan u Rim na opravdanje, te je nakon deset godina službovanja lišen ove funkcije, te je čak dopao rimskog zatvora.

12. 1602. PM Francesco Maria Castellani da Tosignano

Pripadao je Bolonjskoj provinciji franjevaca konventualaca. Kao istarski inkvizitor izabran je za ministra provincijala Dalmatinske provincije sv. Jeronima i za vrijeme te službe u sumnjivim okolnostima preminuo je na putu iz Plomina u Cres.

13. 1608. PM Cesare Migliani da Ravenna

Član Bolonjske provincije franjevaca konventualaca. Čini se da je za vrijeme službovanja otrovan u Vodnjanu i preminuo u rezidenciji pulskog biskupa u Galizani. I to potvrđuje delikatnost i opasnost službe inkvizitora kojoj su bili izloženi oni kojima je ova bila povjerenja.

14. 1612. PM Domenico Vico da Osimo

Član Markijske provincije franjevaca konventualaca. O njemu ima vrlo malo podataka, a kao zanimljivost navodimo autorovu napomenu da je za ovo imenovanje doznao iz jednog rukopisa kojemu navodi i broj sveska i ostale naznake, što potvrđuje da je koparski ured inkvizicije pri samostanu sv. Franje uredno vodio dokumentaciju ne samo o precesima već i o imenovanjima.

15. 1614. PM Giovanni Battista Allabardi da Treviso

Pripadao je Padovanskoj provinciji sv. Antuna. Uz njegovo službovanje autor rukopisa napominje da je u to vrijeme Istrom harao rat koji je potrajao mnogo godina.

16. 1615. PM Gregorio Dionigi da Cagli

Član Markijske provincije franjevaca konventualaca. Preko dvadeset godina vodio je ured svete inkvizicije u Kopru, te se željan odmora odrekao službe. Kao potvrdu Bragaldi navodi i nekoliko pisama nadležne rimske kongregacije.

17. 1636. PM Francesco Sertorio da Castel Fidardo

Pripadao je Markijskoj provinciji, a iste godine nakon imenovanja za inkvizitora u Kopru premješten je na istu službu u Adriju, a potom u Sienu. Potvrdu Bragaldi nalazi u nekim procesima koje je Sertorio uredno svršio u vrijeme kratkotrajnog službovanja u Istri.

18.1636. PM Remigio Magnavacca da Monte Santo Pietro

Član Markijske provincije franjevac konventualaca. Nakon četiri godine službovanja u Kopru, željan mirnijeg života, odrekao se službe i povukao u tihi redovnički život.

19.1640. PM Vincenzo Pinieri da Monte Fiascone

Pripadao je Rimskoj provinciji franjevac konventualaca. Nakon nepune dvije godine službovanja u Kopru, imenovan je za biskupa u Polignanu.

20.1642. PM Egidio Martelli da San Marino

Član Markijske provincije. O njemu autor iznosi laskava priznanja ("che sii in gloria!"), a ističe da je o svojem trošku uredio koparske urede svete inkvizicije, u što je uložio tri tisuće dukata. Umro je u Veneciji gdje se zatekao radi sređivanja nekih poslova.

21.1650. PM Francesco Cimignani da Viterbo

Pripadao je Rimskoj provinciji. Nakon što je kao inkvizitor službovao u Kopru dvadesetak godina, prešao je u istoj službi u Conegliano, gdje je ubrzo preminuo.

22.1671. PM Francesco Colli, oriundo di Bologna

Član Bolonjske provincije. Nakon kraćeg službovanja u Kopru, željan mirnijeg života, odrekao se službe i povukao u tihi samostanski život. Za njega se u dokumentaciji, kao i za još neke, navodi "patente", pismo imenovanja koje se čuva u uredu.

23.1674. PM Antonio Dall'Occhio da Ferrara

Član Bolonjske provincije. Kao inkvizitor službovao je u mnogo regionalnih središta. Bragaldi navodi najprije Adriju, pa Kopar, zatim Treviso, Udine i na kraju Firenze, gdje zbog starosti i nemoći nije ni stigao.

24.1674. PM Giacomo Tosini a Castiglione

Član Toskanske provincije, rođen u Firenci. Iz Belluna je kao inkvizitor premješten u Kopar, gdje je uskoro preminuo. Za njega se u dokumentaciji uz "patente" navodi i "ducale".

25.1677. PM Cornelio Navarra Ferrarese

Iz Bolonjske provincije. Poput prethodnog inkvizitora, iz Belluna je premješten u Kopar, gdje je nakon nekoliko godina službovanja preminuo. U dokumentaciji za njega navode se pisma koja čuva "Cancellaria del S. Off.o d'Istria", jedan od naziva ureda koparske inkvizicije.

26.1681. PM Stefano Mengarelli da Rimini

Član Bolonjske provincije. Kao "Maestro delle Arti" u Padovi, imenovan za inkvizitora u Kopru. Za vrijeme jednog procesa nekim kvijetistima u Rovignu, naglo je preminuo od posljedica moždanog udara. Smrt ga je zatekla u rovinjskom samostanu sv. Andrije franjevaca opservanata.

27.1693. PM Camillo Ronchii da Valle Canonica

Član Milanske provincije franjevac konventualaca. Iz Adrije je prešao u Kopar, i nakon što je u službi inkvizitora proveo oko osam godina, odrekao se da bi se povukao u mirniji život.

28.1703. PM Lucio Agostino da Bologna

I ovaj dolazi iz Bolonjske provincije franjevac konventualaca. Službu inkvizitora započeo je u Firenci, da bi nastavio u Kopru, ali ubrzo prešao u Cenedu, gdje je i preminuo.

29.1704. PM Giovanni Pellegrino Galassi del Contado di Bologna

Poput mnogih, pripadao je Bolonjskoj provinciji. Službu inkvizitora počeo je u Sieni, nastavio u Adriji, potom je službovao svega tri mjeseca u Kopru, da bi prešao u Belluno. Kao potvrdu njegov nasljednik, pisac ovoga Kataloga, navodi dva pisma koja je sastavio, ali ne i odaslao odredištu.

30.1704. PM Lorenzo Antonio Bragaldi da Castel Bolognese

Član Bolonjske provincije. Kako je sam naznačio u rukopisu, on je sastavio ovaj Katalog istarskih inkvizitora. U Kopar je došao nakon što je djelovao u inkvizicijskim uredima u Sieni, Adriji i Rovigu. Spominje da ima 32 godine i sedam mjeseci. Nakon što je "in continue turbolenze" u Kopru službovao sedamnaest mjeseci, prešao je za inkvizitora u Cival di Belluno.

* * *

Za kraj samo nekoliko kraćih statističkih zapažanja. Bragaldijev cjeloviti popis istarskih inkvizitora donosi trideset imena crkvenih ljudi, od kojih su dvojica pripadala dijecezanskom kleru i bili kanonici u mjesnim crkvama (u Kopru i Puli). Svi su ostali bili redovnici, od toga jedan dominikanac (iz Kopra), a 27 njih pripadalo je Redu franjevaca konventualaca. Devetorica su u Kopar došli kao pripadnici Bolonjske provincije, osmorica iz Markijske provincije, po dvojica iz Padovanske i Rimske provincije, a po jedan iz Toskanske i Milanske provincije. Svega su četvorica bili članovi matične Dalmatinske provincije sv. Jeronima, dvojica iz Istre (PM Andrija Zunta iz Kopra i PM Valengo Tisano iz Pirana), a dvojica s kvarnerskih otoka (PM Blaž iz Cresa i PM Mihael Volpini iz Raba). Svi navedeni redovnici, i franjevci konventualci i dominikanac, imali su znanstveni naslov "Magister Ordinis", koji danas odgovara doktoratu u teologiji, a ovdje je naznačen kraticom PM.

Ovaj prikaz o istarskim inkvizitorima završavam latinskom napomenom koju je autor navedenoga kataloga, PM Lorenzo Antonio Bragaldi stavio na kraj svojeg rukopisa: "Hos ego versiculos feci, tulit alter honores", želeći istaknuti kako je u taj rad uložio dosta truda, ali da čast zbog toga pripada drugomu. Dostojan zaključak značajnog ostvarenja.

IL CATALOGO DEGLI INQUISITORI D'ISTRIA

fra Ljudevit Anton MARAČIĆ
OFM Conv. Roma, Vaticano

RIASSUNTO

Poco tempo fa nell'archivio del Convento di s. Francesco a Pirano è stato ritrovato un piccolo manoscritto di venti pagine, contenente la serie completa degli inquisitori d'Istria, compilato nel 1704 a Capodistria dal PM Lorenzo Antonio Bragaldi, minore conventuale della Provincia bolognese, ultimo inquisitore in questa serie. In tal modo oggi vi è possibile ricostruire con tutta probabilità e sicurezza la serie completa di questi inquisitori con la propria sede nel Convento di s. Francesco a Capodistria.

Questo manoscritto-quaderno purtroppo non è integro, mancandogli il primo foglio, contenente probabilmente il titolo al frontespizio, ed al tergo i primi quattro nomi degli inquisitori che aprivano questa serie di trenta nominativi. Con tutta probabilità si può presumere che il titolo di questo opuscolo fosse lo stesso che in lievi sfumature appare nell'interno su ogni due pagine: Catalogo de' Padri Inquisitori dell'Istria, loro nuove cariche e morte. L'autore di questa serie, il PM Bragaldi, usa sempre la parte sinistra dell'opuscolo per informare sui nomi ed uffici principali di ogni inquisitore, mentre nella parte destra dello stesso quaderno indica coerentemente le fonti che confermano la sua scelta. Per quanto riguarda i nominativi dei quattro primi inquisitori, che si trovavano senz'altro sul tergo del foglio perduto, ed approfittando delle indicazioni sulla parte destra della stessa pagina, l'autore di questo lavoro è riuscito con molta probabilità a ricostruire fedelmente i nominativi perduti.

Nel Catalogo del PM Bragaldi vi sono trenta inquisitori, quasi tutti residenti a Capodistria, di cui due appartenevano al clero diocesano, mentre tutti gli altri erano minori conventuali, eccetto un padre domenicano. Alla Provincia Dalmata di s. Girolamo appartenevano quattro inquisitori istriani racchiusi in questa serie: due provenivano dalla penisola istriana (Pirano e Capodistria) e due dalle isole adiacenti (Cherso e Arbe). La scoperta principale di questo manoscritto, finora sconosciuto, va attribuita alla conferma definitiva del PM Felice Peretti da Montalto, futuro papa Sisto V, che trascorre un breve periodo da inquisitore regionale a Capodistria.

Parole chiave: Inquisizione romana, inquisitori istriani, Ordine dei frati minori conventuali, Convento di s. Francesco a Capodistria

IZVOR

MSP - Minoritski samostan Piran (Arhiv). Popis istrskih inkvizitorjev, t.e. 17.